

ZAVIČAJNI MUZEJ U TUZLI

ČLANCI
I
GRAD A

ZA KULTURNU ISTORIJU ISTOČNE BOSNE

Knjiga I

TUZLA 1957

ИЗ ПРЕПИСКЕ ГАВРЕ ВУЧКОВИЋА

Гавро Вучковић спада у ред најинтересантнијих политичких личности међу босанским Србима пред крај турске владавине у Босни и Херцеговини. Рођен је, по свој прилици, 1826 у селу Дабру, код Санског Моста. Његов отац Филип, трговац, дао га је у школу „даскалу Сими“ (Симеону Тодоровићу) у Сарајеву. Међутим, Гавро је морао да обавља кућне послове, да служи даскала и његову жену, због чега није могао да учи. Кад му је све то додијало, побјегао је оцу у Дабар. Из Дабра родитељи су му се преселили у Бос. Петровац. Ту је Гавро научио читати и писати и почео помало да се бави трговином. Године 1851 „због некојих спљетака“ морао је да бјежи у Србију, гдје је неко вријеме био ђумрукчија. Због болести вратио се кући у Бос. Петровац, а затим је прешао у Бихаћ. У Бихаћу је развио трговину са Сарајевом, Сењом и Трстом. Трговачким послом одлазио је и у Беч. Научио је неколико језика. Године 1858 изабран је за претставника босанских Срба код цариградске Патријаршије. Вршећи ту дужност, он је одлучно заступао интересе народа против зулума грчких владика у Босни. 17 марта 1859 Вучковић је поднио патријаршиском сабору претставку у којој је изнио жалбе и жеље босанских Срба, злоупотребе грчких владика у Босни, тражећи „архијереје праве од нашега језика“ и да им се одреди сразмјерна мјесечна плата. Вучковић се није сложио са закључцима сабора по којима је била одређена плата сарајевском митрополиту 100 хиљада, а зворничком владици 70 хиљада гроша. Исто тако одбио је да потпише закључке сабора по којима је архијерејска такса на вјенчање износила 10 гроша и одређено да и Босна учествује у отплати дуга Патријаршије од 10 милиона гроша¹).

Повративши се из Цариграда у Сарајево, био је члан меџлиса, а од 1868 „као неки порески чиновник“. Вјешт, мудар и окретан, успио је „да се добро запише“ код Шериф Осман-паше (1861—1869) кога је хвалио и у прекосавским новинама²). Својим утицајем код Шериф Осман-паше и дипломатским тактом, Вучковић је учинио много и многе је људе „спасао из верига“. Због веза с Осман-пашом њега су нападали и клеветали дописници загребачких „Народних новина“, новосадског „Напретка“ и „Заставе“. Називали су га и Осман-пашиним шпијуном³). С њима је Вучковић водио опширну полемику⁴). Пишући

о Вучковићу⁵), Кршић је добро уочио његову тактику према турском режиму: „Кад је било, и док је било, потребно, радио је с Турцима, али ни у једном моменту није заборављао на националне циљеве и задатке“.

Како се и после Абдул-Мецида стање босанско-херцеговачких хришћана није поправило, њихове жалбе на укоријење злоупотребе нису престајале. Те жалбе и невоље Вучковић је набројио у 51 тачки и саставио један мемоар са 12 приједлога које је требало да поднесу Шериф Осман-паши хришћански чланови велике вилајетске скупштине 1868 године⁶).

Тих година узела је национална пропаганда из Србије у Босни и Херцеговини јак замањ. У везе са српском владом улази Серафим Перовић, архимандрит манастира Житомислића, његов брат Јово, Леонтије Радуловић и др. Од године 1866 радило се на изазивању устанка у Херцеговини и Босанској Крајини⁷). Међу главним повјереницима које је имала српска влада у Босни и Херцеговини у то доба били су Васо Пелагић, Гавро Вучковић и Серафим Перовић⁸). Дознавши за те везе током 1869, Турци су почели прогоне. Вучковић је пао у немилост код валије Сафвет-паше, који га је оптужио као коловођу „неког тајног друштва и преврата“. Као и његови другови, и Вучковић је затворен и осуђен. Из сачуваних докумената у Оријенталном институту у Сарајеву види се да су у Гавриној кући, приликом претраживања⁹), нађени неки документи који га компромитују. Нарочита комисија провела је истрагу и утврдила, на основу његовог држања, говора и заплијењених докумената, да је потицао хришћанске поданике у Бихаћком санџаку против државе. Због тога се дошло до закључка да би његов даљи боравак у овим крајевима био неподесан, на основу чега је издана царска наредба да се протјера на 15 година у Аку (у Сирији)¹⁰). Међутим, Вучковић се није помирио с тим. Он је поднио молбу турским властима наводећи да у заплијењеним документима нема ничега што би било противно државним законима и тражио је за себе и за своје другове да се проведе расправа¹¹). Из Бејрута обраћао се, 1871, својим земљацима, цариградским фрањевцима, да га препоруче Дервиш-бегу Тескеречићу, претставнику Босанског Вилајета, и да његово писмо упуте његовом пријатељу фра Грги Мартићу у Сарајево. Али прије него што је стигла помоћ од пријатеља, успјело му је да побјегне у Београд¹²).

Вучковићево бјекство није остало незапажено ни у круговима аустро-угарске дипломатије. Аустро-угарски конзул је упозоравао мјесне власти да се у Босну кришом убацује оружје¹³) и да се Вучковић налази у Београду. За њега конзул каже: „C'est une excellente recrue pour le Comité Serbo-Bosniaque. Gabro a été longtemps Kiaya des orthodoxes de Bosnie près le Patriarcat, et sa haine pour le Gouvernement Ottoman n'a pas de bornes“. Његово бјекство је за конзула необјашњиво (inexplicable)¹⁴).

У Београду Вучковић је почео публицистичку кампању против Турака и осталих својих непријатеља. Његов рад није

био увијек по вољи српским властима, због чега је био предмет дипломатске преписке и неколико пута протјериван из Београда.

Посљедње године свога живота провео је у раду на ослобођењу своје домовине. С босанско-херцеговачким емигрантима у Београду активно је учествовао у припремању устанка у Босанској Крајини. Уочи самог устанка, 1875 године, и поред забране прелаза у Босну¹⁸⁾, видјели су га, заједно с Васом Пелагићем, у Бос. Градишци¹⁹⁾. Болест му није дала да учествује у устанку, ни да дочека његов свршетак. Умро је 1876 године у Београду¹⁷⁾.

Вучковићеве списи, међу којима су најважнији „Ријеч краишничка“¹⁸⁾ и „Робство у слободи или огледало правде у Босни“¹⁹⁾, испуњени су претежно полемиком у којој се обрачунава с многобројним личним непријатељима. У његовим списима има не само мисли које одају „ширину и трезвеност схватања актуелних народних, културних и социјалних проблема“, него и података политичко-историског значаја. Једно од важних питања — питање народности — он схвата правилно и напредно кад каже: „... „Није питање гдје се ко родио, како се који зове, него је право поштено питање, шта је који радио и шта приврело, и прилио отачеству“. Вучковић је, како Кршић добро примјеђује и подвлачи, био „један од првих наших писаца из ових крајева који босанске муслимане национално одваја од Османлија и назива „једноплеменитом браћом““²⁰⁾.

По Вучковићеву мишљењу питање Босне и Херцеговине требало би ријешити на тај начин да је султан уступи Србији „под условима и уговором, лијепо и пријатељским начином“. Када га је владика Дионисије, Грк, под псеудонимом „Љубомир Босанчић“, оптужио у „Сарајевском цвјетнику“ да води неко тајно револуционарно друштво и да служи Србији и Русији, Вучковић му је овако одговорио: „Босанчићу, не дирај у Србију, ту нашу зеницу! Србија гледа свога посла; она има велики задатак кога треба и мора да изврши, али прије зоре не свиће дан... Србија је у пепелу запретана жеравица која се не може никад угасити, која се не хвали и не размеће, али ако духне вјетар те отпири пепео са жеравице, онда тешко теби Босанчићу“...²¹⁾. С друге стране, кроз његове ретке пробијају и мисли пансловенског романтичара који сањари о једном великом словенском царству.

Интересантан као човјек, „жива темперамента, окретан и господских манира, у оријенталном смислу... , борбен и речит“, Вучковић је имао „све особине народног трибуна и вође, те стално био мета за ударце и клевете многобројних противника, да најзад постане „страдалник“ и „бјегунац“, како се сам називао и потписивао“²²⁾.

Као човјек који је имао широк круг познаника и људи који су тражили од њега помоћ, Вучковић је био у вези с њима и путем писама. Гдје се налазе бројна писма из његове преписке и колико су сачувана, тешко је са сигурношћу одговорити. У Оријенталном институту у Сарајеву, међу осталим документима,

ја сам нашао један дио те преписке. То су 24 писма, од којих су 23 упућена Вучковићу, док је само једно његово. Највише писама (4) је од Светозара Антића, затим 3 од фра Блажа Доминковића, 2 од Серафима Перовића и од других по једно. Сва писма, осим Доминковићевих, писана су ћирилицом, док су Доминковићева писана латиницом.

С обзиром да сва ова писма досад нису објављена^{22а)} и да могу послужити као прилог биографији Вучковића, а дјелимично и као грађа за босанско-херцеговачку историју XIX вијека, објављујем их хронолошки, у цјелини или у изводу, према значају. Како међу писмима има и безначајних, њих ћу само регистровати. Из писама писаних ћирилицом изоставио сам стара слова којих нема данашња ћирилица, а задржао сам остали правопис оригинала.

1

18 јануара 1860

Светозар Антић, Вучковићев пријатељ, одговара му на писмо од 6 јануара. Радује се што Вучковић у Цариграду посјећује „нашу тамошњу фамилију“. Жали што још није упознао дух и нарав становника Цариграда. Скреће му пажњу да чита „Србске новине“ јер ће сазнати нешто важно о Мађарима и Србима.

Љубезни брате!

Здравствуј!

Неописану радост проузроковало ми је твоје писмо од 6 тек. м. које те је наше пријатељство и обшта љубав нас браће Срба обвезало послати ми га и мене истим врло обрадовати, извештавши ме о твом драгоценом здрављу. „Срб Срба незаборавља ма био и на крај света“, веле наши, и по томе си се и ти Брате угледао као права Србенда, коме је и дању и ноћу **Србин** и отечество **Србија** на памети, и коме су ове две речи најмилије и најдраже. Фала ти брате на твојој доброту, коју си ми указао са неколико речи, пуне љубави према своме пријатељу, који те није заборавио нити ће те заборавити икада, но који ти досад зањат будући непрестаном науком и млогим к овој односећи' се послова није ти могао ниједну реч о себи до знања доставити, већ сад овом приликом непропушта све то надокнадити уједно и извињавајући се.

Врло ми је мило, што нашу тамошњу фамилију често твоје посете удостојаваш и с истом пријатно време проводиш у разним пристојним забавама. Буди ми брате весео и свагда радостан, јер то је нама **смртнима** једино задовољство и утеха, а надежду тек очекујемо, јер шта би човек без ови био? Надежда оживљава полумртвог и у несвестици падшег бедног човека, који, лишен будући сваке помоћи, али уздајући се у **Нешто**, негледајући своју беду и презирући сва богатства и сујете овога света, сузним но радостним очима погледи на небо и тиме се теши ослањајући се на всеблагог и милостивог Творца, који сунцем и праведне и грешне возсијава, и као обшти отац о свима се својски стара и брине.

Тако дакле брате и ти, и ја, и цео свет треба да свагда надежде имамо, јер шта је живот без ње?

Но врло ми је жао, што шалу моје сестре и остале фамилије злоупотређаваш, узимајући је за увреду и подсмевање а шта више и за само грдење. Скоро ће бити 3 године одкако си у Цариграду, пак јошт неможеш познати дух и нарави житеља истог града. Не, брате, не! Све што се они с тобом шале или ти говоре, то сам зацело уверен, да они то из пакости или злобе нечине, имајући какву злу намеру, већ само просту и безазлену шалу проводе, у чему Цариграђани велико задовољство, проводећи проводећи²³) тиме време. Немој се брате никад за такво штогод љутити, јер ће ти сваки у оваквом случају наочиглед рећи: „Човек и добар пријатељ познају се, кад се опије или наљути“. Ово ти брате пишем, што сам ти добар и веран пријатељ, ане из злобе и љутње, јер ти горенаведени пример свагда служи за образац, по ком ти се у неким приликама владати треба. „Човек док не трпи, незна шта је мука“, па зато те ја у томе посаветовати могу.

Ново ти ништа јавити немам; читај Србске Новине, пак ћеш нешто важно о Маџарима и Србима²⁴). Поздрављајући све наше тамошње пријатеље, а особито Г. Бошковића и његову супругу, желим ти од свег срдца добро здравље, пак ако Бог оће у пролеће може бити да ћемо се тамо састати, и надајући се да ћу те у сваком добром здрављу и весељу наћи остајем твој

Београд,

искрени пријатељ

18 Јануара 860.

С. Антић.

Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 3165/5.
На писму стоји на турском: „Није потребно да се извиђа“.

2

5 фебруара 1860

Никола К. Спаић, Димитрије С. Богићевић и Василије Р. Остојић, сви родом из Сарајева, питомци херсонске Духовне семинарије, моле Вучковића да им одговори да ли је примио њихово раније писмо које су му послали по једном Србину који је отишао у Цариград да ради. Интересују се ко је Новиков на кога их је Вучковић упутио да адресирају писма.

Љубезни Пријатељу!

Писмо наше, које смо вам послали на одговор вашег незнамо да ли сте примили, због тога што смо послали по несигурном човеку, а онога кога сте нам ви писали нисмо нашли, нити смо га видели, јербо нам он писмо није донео.

Молимо вас одговорити нам на ово писмо ако можете, јербо желимо знат, да ли вам је дошло; ако вам није дошло извјестите нас, может бит ви се сумњате да нисмо хтели писати, не ми смо написали и послали смо, а је ли вам дошло незнамо? због тога што нисмо имали по каком човеку сигурном послати, кои би вам предао, а послали смо по једноме момчету Србину,

које је отишло тамо да ради. Молимо вас, ако нам одпишете на ово писмо, пишете нам, које тај Новиков? што сте нам писали да на њега писма адресуемо. Србин ли је или је ко други? и извјестите нас на ком је мјесту у Цариграду и у какому званију за исто нисмо разумјели адрес како му је.

За сад немајући шта више писати, љубезновас поздрављамо сви ниже подписани и руку вам љубимо. Само вас молимо да као своим земљацима не откажете им једно на ово писмо одговорити.

Јесмо вам свакад покорни
Одесса 5го Фебруара 1860.

Николај К. Спаич
Димитриј С. Богичевич
Василиј Р. Остоич
(Сви родом из Сарајева)
Воспитаники Херсонској
Духовној Семинарији.

Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 3165/2. На полеђини стоји написано Вучковићевом руком: „Примио сам На 15 фербрара одговорио сам На 16“. Поред тога стоји на турском: „Није потребно да се извиђа“.

3

24 маја 1860

Трифун Ђурић пита из Петрограда Вучковића када ће му послати српске књиге које му је обећао он и Петронијевић. Јавља му да путем Министарства иностраних дјела шаље у Мостар и манастир Житомишлић много књига богослужбених, богословских, научних и литерарних, чија вриједност прелази 1300 сребрних рубаља, или 26.000 гроша.

У С. Петербургу 24 маја 1860.

Г. Гавру Вуцковичу у Цариград.

Евоти има више от мџа дана дасе налазими овде, и до неколико дана упутићу се к моји кући у Таганрог, ја се надам даћетем и отговорит у свое вриеме, и авизат када ћетем и послат србске књиге кое стеми обећали ви и Господар Петрониевич, напишите ми како сте свершили ваше послове у Патријаршии, и кад намјеравате поћи у Босну.

Преко нашега министерства иностраних дјела, ја шаљем у Мостар и манастир Житомишлиће пожертвовани от мене много књига Богослужбени Богословски учебни и Латуратурни, на суму више от 1300 руб. сребра или ти на 26000 гроша. добро би било да и други наши соотчественики помогу да се просвјете наша браћа, и да им Бог поможе дасе избеаве от пљена Вавилонскога.

Поздравитеми Господара Петрониевича и Г. г. Барбуловича Бошковича, Греговича, Шормана, и све друге пријатеље кои те буду питат за мене.

Сутием остаем љубезно поздрављајући вас Ваш доброжелатељ и покорњеиши слуга

Трифон Џурич.

Напишитеми штасе чини у Србији, и несрећој Боснији и Ерцеговини и ели каква надежда дасе избаве от.....

Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 3165/18.

Писмо је адресирано:

Гдњу Гавру Вуцковичу

у Цариград

у магазин Г. Барбуловича у Пери.

На полеђини стоји на турском: „Није потребно да се извиђа“.

4

3 јула 1860

Архимандрит Јоаникије Памучина износи Вучковићу тешко стање херцеговачких Срба од доласка фанариотских владика. Свештенство и народ желе да владике буду Срби. Изабрали су Памучину који је обећао да ће се примити под условом да не прими на се фанариотски дуг. Препоручује му да буде при руци јеромонаху Прокопију Чокориљу, који је пошао у Цариград да изврши повјерени задатак. Бивши херцеговачки везир Али-паша Ризванбеговић одузео је у своје вријеме земљиште звано „Пејковина“ које „упире у врата“ мостарске православне цркве. Памучина моли Вучковића да се распита о овој ствари, о чему су извијештени и цариградски Девлет и Патријаршија.

Многоуважајемо Господине Гавриле Вучковићу!

Још у прошастој години примио сам ваше учтиво писмо и 3 фермана, која је платио наш незаборављени добротинац Г. Трифон Ђурић. Ја признајем моју погрешку, што вам нијесам прије могао, од моих свакидашњи послова, одговорит и захвалит вашем добротинству. Ја се уздам у вашу доброту, да ћете ми за све опростит, као мој са отечественик и брат Србин. Ево сад опет од 10 Јуниа примих ваше љубезно писмо, за које пуно захваљујем на вашим братским савјетима. Ми смо још одавно гледали наше цркве пропаст, од злоупотребљенија фанариотског! Ми бједно свештенство Херцеговачко, одавно смо промишљали и чекали приличну удесу, за избјећи пропаст и одтргнути се од фанариотског зла!! Једа ли ћемо ми већ још и у деветнаестом вијеку под њима стењати, као купјени на торжишту Бедуински робови?! Ми сви Србљи од почетка нашег Православија, имали смо наше народне Митрополите, па послаје и Патријархе, све до 1776 године; и у тој истој години дошао је у Херцеговину први фанариотски Митрополит; и од тада па до данас (у 84 године)

измјенило иј се седам; што су од нас чинили, све ви је познато!! Ми читајући по новинам, видимо, што сад чине наша браћа Бугари, а сувише што чусмо, да се је тамо престадио покојни, наш бивши владика Григорије. Одма све наше Свјештенство и цјели народ, с допуштењем нашег Господара Мутесариф-паше, телеграфали смо 12 Јуниа у тамошњу, вселенску Патриаршију; у коју смо опет пространије писали и послали по пошти 19 Јуниа, доказујући им: да нам одотуд нешаљу владикау, већ да ћемо ми изабрат нашег народног Србина и т. д. У том све Свјештенство и цјели народ изабрали су, наћерали и умолили мене недостојног, да се ја примим тог високог и неудобносног чина и бремена.

Ја за какву моју корист и славу овог свијета, ни пошто то неби примио ; оли видећи пропаст наше угњечене цркве и за жељу и љубав к мени нашег народа, обећао сам се, и оћу с тим начином: да ја ни покои начин нећу примит на се никаква оног, обичног фанариотског и злоупотребљеног дуга; већ на тај начин, како што учине наша браћа Бугари, тако и ја оћу и пристајем.

Уздам се, да је ту већ приспјео наш Јеромонах О. Прокопије Чокорило, мој возљубљени собрат, кои ће ту наћ у Р. М. у два наша писма упућење, што има чинит. Молим вас, разговорите се са О. Прокопијем, и што можете, помозите му код Турског Правитељства и Бугарског Обштества, и свуда ће би требало.

Знајте и за ово: Кад је Али-паша Ризванбеговић био везир Херцеговачки, притиснуо нам је једну земљу, која се зове „Пејковина“. Она упира у врата наше Мостарске цркве ; ни ти му је тко продао ни поклонио, већ је он сам, ни кога не питајући притиснуо.

Сад у прошастом мјесецу Марту, дали смо зато арз-махзаре и сурет од темесућа нашем Мутесарифу Господару Васиф-паши, и овдашњем Муфетишу Г. Шефик-бегу, и они су одма одписали и послали тамо у височајши Девлет. Тако смо и ми исто писали у тамошњу Патрихану, па још ни до данас никаква глас о том нечујемо. Како за прво, тако и за ово умољавате се од стране нашег Обштества, да све лијепо распитате ће ви знате, па пиштите мени што прије можете, како и што ћемо чинити. И писат ћете ми, јели ту или није стигао О. Прокопије.

А за ваше труде би ћете награђени.

Со тим остајем вас најсрдачније поздрављајући.

Ваш пријатељ и Богомољац

Јоанникиј Памучина

Архимт

У Мостару

3 Јулиа 1860 года.

Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 3165/4.

На полеђини стоји на турском: „Прегледано. Има се превести! 17 зулхидета 1286. Бр. 1.“

5

8 септембра 1860

Светозар Антић пише Вучковићу да је чуо да ће отићи из Цариграда. Савјетује му да то учини што прије, да požури међу своју браћу, гдје ће му бити слађа кора суhog хљеба него бијела погача у туђини.

Београд, 8г Сбра 1860 год.

Љубезни пријатељу!

Здравствуј!

Или си ме забравности предао или и сасвим ме из списка пријатељства избрисао, недавши ми већ од толиког времена никаквог известија о твој моралном и материјалном животу, а шта више пренебрегавши и сами одговор на моје последње писмо. Било прво или друго заслужујеш од моје стране укор, као од једног твог тесног пријатеља, који неби с тобом тако поступао, а уједно и опомену, коју овим писмом чиним, да се тако у будућност више не владаш према мени. Да Падре Блажа ономад овде недође и час о теби подробно не извести, вручивши нам скупа и твој поздрав, неби знали како се тамо находиш и шта је с тобом. —

Разумео сам од истог Г. Блаже, да ћеш до неколико дана кренути се из Цариграда, не сматрајући на све остале околности и незгоде, које те окружавају. Ја ти, љубезни пријатељу, чести-там одважност, коју си предузео, и мило ми је особито, да си већ једанпут увидио средство, и склонио се следовати молби твои пријатеља, које је, камо срећа да си пре учинио, најпречи пут твог избављења од они' смутња и забуна, које би те врло лако у какву пропаст сурвале, из које може бити неби никада више сам себе спасти могао; јер помисли само какве ти опасности грозне, бавећи се све више и више у једној вароши, која јед и отров, како за тебе или каквог странца, тако и за саме житеље тог града или управо рећи Содома, у срцу свом носи и толике невинне душе упрошћава, ове би се све једнако једна на другу гомилале и умножавале се, док те најпосле дотле дотерале неби, да своју жалостну судбу на веки оплакујеш. Та то није шалити се, шта мислиш колико би дуга јошт за неколико време починио, бавећи се у тој несрећној вароши, која одкако је није Славјану од ползе и среће била, већ свагда његовој пропасти тежила. Бежи од те проклетиње, и по други пут понављам и молим те, час пре, ако желиш добра себи и својој фамилији, која те зацело са нестрпенијем и разширеним рукама, а у сузе огрезнута, чека да те једном види. Поитај у Србство, међу твојом браћом, гди ће ти кора сувог леба слађа бити, неголи бела погача у туђинству. — Опрости ћеш ми пак ако сам те овим може бити увредио и дирнуо онде, гди неби требало; ја све ово чиним јединствено из љубови према теби, као и тесном пријатељству, кога је дужност извршавати своје или њено.

Ја сам примио твоје почитајемо писмо од 4 Августа, у ком ми јављаш, да си био болестан. Мени је то врло жао, но фала Богу кад си оздравио, а човек је на овом свету зато рођен, да трпи и страда, но свагда да има стрпенија, за које ће награђен бити. Што се пак Шјор Јове тиче и његове човечности, на то немој ни сматрати, знајући га какав је, но одби му на дару и његовој простоти, кога треба сожалевати.

Кад будеш пошао одтуд јави ми на једну недељу напред да знам, тако исто непропусти јавити ми штогод ново отуд, као и о целој нашој фамилији, а нарочито јави ми о Јови, шта ради.

Прими поздрав од мене и Љубице, као од твог најискренијег пријатеља

Светозара.

П. П. Ја сам поздравио Г. Љубомира, кои ми је рекао да то исто и од његове стране учиним. Немој никоме од наше фамилије јављати, да си од мене примио писмо, јер сад јим нисам писао, пак ће рећи, да другима пишем а њима не. То исто кажи и Г. Бошковићу, од кога ћеш ово писмо и примити.

исти.

Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 3165/55. Писмо је адресирано: Господину Гаври Вучковићу у Цариграду. На полеђини Вучковић је забиљежио: „Примиосам на 15. Септемра“. А на турском стоји: „Није потребно да се извиђа“.

6

1 новембра 1860

Светозар Антић из Београда пише Вучковићу у Цариград. Писмо је приватног карактера, без значаја.

Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 3165/25. Писмо је адресирано на француском: Monsieur Gabro Woutchkovich à Rega. На полеђини стоји на турском: „Није потребно да се извиђа“.

7

На Св. Николу 1860

Светозар Антић скреће пажњу Вучковићу на писмо упућено Б. Спири и моли га да му јави какав је утисак проузроковало. Ст. Митровић предао је Антићу Вучковићево писмо и кутију и наставио пут за Сарајево.

Љубезни пријатељу!

Здравствуј!

Прости ми што ти морам укратко неколико речи на знање доставити, неимајући времена, да ти ствар обширно опишем. Надам се пак, да ћеш, као мој присни пријатељ и по побратимству, и по имену славенском, као и по крви једној, која у нашој жили тече, учинити љубов, коју ми, надам се, нећеш одрећи.—

Овом поштом пише Љубица писмо Б. Спири, које ће, по свој прилици, особитог значаја бити, и тицаће се особито мене и

мог отца. Ја те молим дакле, да често посештаваш Б. Спиру, и пази добро, положи сво твоје вниманије како на Б. Спиру, тако и на целу нашу тамошњу фамилију, неби ли како усмотрио и приметио, какво је упечатлење ово њено писмо проузроковало на тамошњи свет ; пази добро на речи, које Б. Спира изговарао буде, јесу ли оне незадовољне или задовољне, и какво је дејство ово њено писмо учинило. Ти ћеш све ово твом пријатељу Светозару одма првом поштом до знања доставити, да би се могао управљати по томе.— У осталом немој тражити узрок томе, и задовољи се засад тиме што ти пишем. Притом чувај добро ову тајну, и немој је никоме издавати, никоме на свету, осим јединог Г. Бошковића, од кога ћеш и примити ово писмо, и извини ме пред њим, што му непишем, јер пошта тек што није пошла.

Г. Ст. Митровић предао ми је твоје писмо и кутију, и одма је наставио свој пут за Сарајево. Казао ми је да те поздравим од његове стране. Фала ти на труду, што си примио на себе, и послао ону кутију.

У осталом поздрави Г. Бошковића и сву његову почитајему фамилију, а ти, брате, буди ми здрав и весео, које ти жели

У Београду,
На Св. Николу 1860.

твој
присни пријатељ
Светозар.

Оријентални институт у Сарајеву—Acta turcica бр. 3165/56. На полеђини стоји написано Вучковићевом руком: „Примио је јесам На 15. Децембра одговорио на 19 истога“. Испод тога стоји на турском: „Није потребно да се извиђа“.

8

28 марта 1864

Серафим Перовић, игуман манастира Житомишлића, полаже све наде у Вучковића да ће свршити посао кога се примио за љубав цркве и своје браће.

Високопочитајемо Гавро!

Ја сам овде стигао у зору на св. Благовјештеније здраво и весело. Овди је била скупштина и сви су се веселили, кад ме видише у средини, а здруге стране бише и незадовољни, што се није свршило ; ја сам народ у тјешо, да се хоће свршити, и казао народу ваше неуморне трудове и да сте се ви тог посла примили за љубав Цркве и своје браће. Онда народ малко се у тјешо благодарећи Богу и своме великоме родољубцу, кои сте се тог посла примили. Заиста вас у вјеравам, да ћете безсмртно име оставати, а ми ћемо ваше име у протокол Живота уписати за ваше неуморне трудове.

Сву надежду полагајући, да ћете ви с вашим настојавањем ово брзо и свршити.

Ја сам писао и Г. Шчулпникову²⁵), да умоли и Г. Француза да и они пријатељски упру, да се прије што сврши, а молим и вас да им и ви саобштите, и да ме извините код Г. француског²⁶) Консула и код Г. Крајевског, што није сам имао времена поздравити се с њима и за фалити им.

Пун надежде у вашу благонаклоност да ћете ми сваком поштом писати макар по десет ријечи, само да се умијем и ја амо владати. Ако би вам што затребало, да вас под поможем за ову воденицу писаћете ми.

Примите мој срдечни поздрав такођер и од све братије.

У м Ж²⁷)
28. марта 1864.

ваш преданни
Серафим Перовић
Игумен

Ја сам предао Г. Кочобаши ваше тврђаве, кои ми је обећао да ће одма мутесарифу показати и посао извршивати.

У итњи ово писмо сврших, весеље народа није ми дало, зато ми опростите.

Оријентални институт у Сарајеву—Acta turcica бр. 3165/35. Писмо је адресирано: Његову Високоблагородију Господину Гавру Вучковићу кочобаши у **Сарајеву**. На полеђини стоји написано:

„Примио на 31. марта 1864
одговорио 3. априла ” ” ” “

9

1 маја 1864

Серафим Перовић одговара Вучковићу на писмо које је примио. Јавља му да Јонин путује заједно са Шуљепниковом у Петроград. Перовићев пут је неизвјестан због неке његове тужбе која још није ријешена. На Перовићевој страни су и конзули.

Племенити Србине и мње љубезњејши пријатељу!!

Од 2 прошастог мјесеца примио сам ваше мени мило писмо и све сам лијепо разумио. Много вам благодарим на не уморнима трудима, као човјеку родољубцу. Ова наша дава²⁸) све стои на једном мјесту ; што нам хоће да нам не право отму. Не знам јели већ одговорио Г. мутесариф Паша Честитом Муфетишу.

Казао ми је кочобаша, да ће ваш посао свршити. Г. Јонин са срећом упућује се преко Сарајева. Он ће за једно путовати са Г. Шчулпником преко Биограда Беча у Петроград. Мој је пут неизвјестан, због ове моје даве ; и од прилике остаће до св. Петра зато, ако се овде не би свршило, да знам и надаље поступати. Г. Безобразов реко ми је, кад му дођу ликовја да ће вам драге воље послати.

Изјавите мој поклон и учтиви поздрав Господи Консулима и молите да говоре Честитом Муфетишу. Што се тиче овдашњи

консула јако су се заузели, код овдашње владе, да се на моју страну сврши.

Поздравите Г. фра гргу Г. Теофила и све пријатеље.

Поздрављају вас ова Господа: Г. Безобразов и Госпођа Г. Архимандрит, Г. Кочобаша и Г. Свентуховски брат Крајевског.

Примите мој срдечни поздрав са Христос воскрес.

У м. Ж
1 маја 1864.

Ваш почитам
Серафим Перовић

Позд. вас а берендија.

Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 3165/3. Писмо је адресирано на полеђини: Његову Високо благородију Господину **Гавру Вучковићу** вриједному Кочобаши у **Сарајеву**.

10

26 februara (10 marta) 1865

Fra Blaž Dominković, tajnik Države bosanske, šalje Vučkoviću knjigu i portre za uspomenu.

G. Gavro!

Nehtijući mi Ti vratit »Slavjanke« eto Ti šaljem onu knjigu od koje smo se kod Tebe razgovarali t. j. Hercegovina, neka imaš i tu.

Kada imaš druge prijatelje i znance u portreu kod sebe, eto za uspomenu primi i moje portre, pak da nas Bog poživi u prijateljstvu i na dalje, na korist roda što možemo čineć.—

Sada Te pozdravljajuć ujedno s Tvojom čestnom familijom, ostajem

U Sutinski dne 10. Mart (26 Februaria) 1865.

Štovatelj P. Blaž Dominković
Tajnik Države bosanske.—

Orientalni institut u Sarajevu — Acta turcica br. 3165/42. Pismo je adresirano: Vriednom Gospodinu **Gavri Vučkoviću** Kodžobaši narodnom, i milom Prijatelju u **Sarajevu**. Na poledini stoji na turskom: »Neka se prevede« i »Srvnjeno!« Uz pismo je i turski prevod.

11

23 марта 1865

Васо Поповић моли из Цариграда Вучковића, као свога кума, да му испослује дозволу да дође у Босну.

... „Куме ја остадо у Цариграду у заточенију, ви истина занате да ниесам под Апсом, и дамие добро. Али ми једнако серце чезне за отечеством, куме садами е испала прилика са владиком зворничким, кое ми е испала врло добра срећа шнине у Босну доћи, даклем вамие познато да јошт ниесам добио допуштења да

могу ићи из Цариграда, Него куме ви знате да ја неимам ни отца ни маике, него вистеми и отац и мати, гледаите да извадите до-пуштење да дођем у босну са зворничким владиком, молити осман пању, што боље можете. и пишите на новoga владика за-мене да биме смио примити од Порте, јасам слао човека владике да пита билиме примио, памие одговорио ћесу политике свеште-ническе, различитије од други политика од маће казати: куд е оваи човек прошо и ће био, пае сад код владике, акадаби имао до-зволење он биме радо примио, Молим куме потрудите се затаи мои мои²⁹) посао, да што прие свршите, пак акоми и неби испала служба заруком код владике ави ми можете у чинити и препоручити ђегод код каквог консула у сараеву, кое за мене нећете бити постићени. Како замене тако исто и за Јову мога друга заштосмо дами риеч један другом дасе нећемо растати него за-едно у служби бити. А учини то у зинад овоме твоме непријатељу кое сам им ја казо, кадсте добили ви орден, сретно вам било, а онисуми казали, може бити дае добио ако сеје Турцима улаго...

Ако ништа куме немогнете свршити мога посла у Сарајву, пишите на васиљ ефендију кои је био са Муфетиш пашом за трчомана небилими он могао што учинити овди ; он је сада се-кретар на паша капију . . .“

Оријентални институт у Сарајеву—Acta turcica бр. 3165/10.
На полеђини стоји на турском: „Није потребно да се извиђа“.

12

29 marta (10 aprila) 1865

Fra Blaž Dominković, tajnik Države bosanske, moli Vučkovića da mu pošalje statističke podatke o broju kuća i duša pravoslavnog stanovništva u Bosni i Hercegovini.

Mili Prijatelju!

Vićete mi znam rado učiniti što od Vas zaktevam, a to je: da mi, ako ima popisano u arkijerejskoj pisarni izvadite i pošaljete broj, kućah i dušah pravoslavnih, koliko u kojoj nahiji ima u svoj bosni i Ercegovini, pa ako nebi mogli tude naći broj taj Ercegovачки pravoslavni, barem najдите mi bosanskih eparkiah broj, i to kako velim sve nahiju po nahiju, ovo će nam služit za napredak i prosvjetu narodnu, a ja znam koliko ima katolički kućah i dušah, jer je o tome ljetos jedna izišla knjiga, koju sam baš ja u Budimu tiskao, samo što je u jeziku latinskom.— Što se pako tiče muamedanacah то ćу се већ pobrinut da imadnem i njiov broj, i tako ćemo jednoč imat točan broj svega stanovništva bosanskog.

Ovo dok Vas molim izručujem iskrenu pozdrav Vašoj čestnoj familii, a Vas srčano celujući, ostajem

U Sutinski dne 10. Travnja (29. Marta) 1865.

Iskreni Prijatelj
Fra Blaž Dominković s. r.
Tajnik Države bosanske.—

Orijentalni institut u Sarajevu — Acta turcica br. 3165/40. Pismo je adresirano: Vriednom Gospodinu Gavri Vučkoviću Predstavniku narodnom kod glavnog Sudišta bosanskog u Sarajevu. Na poleđini stoji na turskom: »Nije potrebno da se izviđa.«

13

9 априла 1865

Пр. Венијамин из Цариграда честита Вучковићу Васкрс и јавља му да је примио његово писмо од 2 марта. Што се тиче новца, нека буде спокојан јер он ће „приказати Гд. Патриарху.“ Затим каже: „У Галати мени многи непознати питају за вас похваљују и Поздрављају. Неки П. тодор у Бугарској Цркви особито вам благодари и благосивља на ућињеној к њему доброти од вас. Предао сам ваше поздраве Владици Зворничком и он ми је налог ућинио да вам пишем од његове стране благословенија и поздрав. Увјерени будите о њему да вас љуби искрено и наћићете у њему искрено Пријатељство и родољубије јербо је јуначина човек. Он ће тамо да мјесец дана скоро по екзарху што је дошо у тузлу од Његове стране писао вам је био једно писмо ја сам га писо и видјели сте Његову искреност али то је све некоме противно али ви гледајте свога посла и ја страдам овде на правди Бога јербо су отписали како се с вама дописујем и како пишем противу Грамматика и још којешта и како се моја писма читају по Чурчилуку и шпрдају ми се . . . Ја се ипак ослањам на вашу к мени освједочену љубав да ме нећете заборавити и за ме код Пријатеља и Непријатеља коју ријеч добру проговорити Ја у босну више недолазим . . . Оборише наме све што је год ко зла почиnio то сада оће на ме да оборе и изврше“ . . . Моли Гавру да поздраве „Вали Пашу и сваког на капи“ , затим „фра Гргу нашег врсног пријатеља“ као и Теофила Петрановића. Јавља му да до неколико дана одлази у Ставродром, у своју родбину. Затим наставља: . . . „штета код толики Пријатеља да тако невинно страдам али судбина фала Гд. Ники Павловићу кои је мого тако Наме кидисати и све Наме оборити . . . време ће све Открити Сад вам тамо долази Нови епископ Гд. Виссарион Он је миран и добар човек. Фала Сарајлијама што од мене овако урадише, ако Нека се задовоље. и Гд. игнатије и Он ће тамо до 2. мјесеца будући да тамо нећу а имам Нужду Молим Наћи ми муштерију каква за моју кућу ућинићеш ми љубав. моћи ће мо се погодити да пошаљем уцете јербо је ово Стамбол треба трошити. Отићи ћу ово кои дан код Господ. Муфетиша и остале Госпoде разговараћу се за све“ . . .

Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 3165/59. Писмо је адресирано: Благородному Гд. Гаври Вућковићу Босанског Народа Преставнику Предатисја с честију у Сарајеву. На коверти и на почетку писма стоји на турском: „Није потребно да се извиђа“.

14

Године 1865

Дако Лукић из затвора у Видину моли Вучковића да му помогне, јер је го и бос.

Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 3165/26-27.

15

5 јануара 1866

Јово Михајловић и Ристо Михајловић из Бихаћа пишу Вучковићу у Сарајево. Писмо је приватног карактера, без нарочитог значаја.

Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 3165/16.

16

12 јануара 1866

Fra Blaž Dominković, tajnik Države bosanske, moli Vučkovića, pošto mu to nije učinio fra Grga, da mu povadi statističke podatke o broju muslimanskog i pravoslavnog stanovništva po nahijama. Podaci su mu potrebni za Šematizam.

Mili Prijatelju!

Primio sam po Pepi pozdrav i blagodarim, ali ćete mi oprostiti što Vam nepišem kadnokad; jer se dospiti od posla nemože. — Jednu sam stvar molio fra Grga da mi učini i on obeća, ali znam da nemože od posla, pak mu ja jednoč napomenu, i on opet reče nebrini se ja ću to učiniti, međuto znam da je opet zaboravio, pak zato nemogu mu više glave razbiati, a znam da ćete mi i Vi učiniti drage volje, pak Vas zato usuđujem se moliti: Mi običajemo šampat šematizam kad se mogne, gdi se piše koliko ima dušah, kućah, selah i t. d. ali samo od latinskog mileta, ter sam zato molio fra Grgu da mi iz Nufus teverta tude u Sarajevu izvadi kad bi bilo moguće, broj makar samo dušah turski, i preoslavanih ako nebi se znao broj kućah, i to u svakoj nahiji baška, na primer Nahia visočka ima Latinskog mileta toliko i toliko, turakah, toliko i toliko, Ristjanah ili Preoslavanih, toliko i toliko — a meni netreba latinski milet, jer imam pri rukama, nego samo turski i ristjanski broj, i to kako velim obaška svaka Nahia. Nadajući se da ćete mi to učiniti, ostajem Vas iskreno pozdravljajući zajedno s Vašom familiom, i jesam

U Sutinski dne 12. Siečnja 1866.

Vaš Prijatelj
Fra Blaž
Dominković s. r. Tajnik
Države bosanske. —

Orientalni institut u Sarajevu — Acta turcica br. 3165/8. Na poleđini stoji dodato drugim rukopisom i mastilom: »Pepo Kezić šalje, i ako ima što, na njega se obrnite. pozdrav Fran (?).« A na turskom stoji: »Nije potrebno da se izviđa.« Pismo je adresirano: Gospodinu **Gavri Vučkoviću** milom prijatelju u **Sarajevo**.

17

22 јануара 1866

Баја Аћимовић из Цариграда пише Вучковићу у Сарајево. Јавља му да је примио његово писмо, на које му одговара. Гавриног кума Васу пустило су. Бошковић је у Бечу. Омер-паша ће ићи на лето у Румелију. Авдулћерим-паша је постао сераскер. Тужи се на Босанце, нарочито Сарајлије, да су дигли „нос уз брдо“, колико су „асси“ неће с човјеком ни да зборе, мисле да нема мудријих људи од њих. Чује се да ће се сарајевски паша промијенити. Чуо је шта се говори и за Гавру и поручује му да се не боји јер „Бог је велики“. Остали дио писма је углавном приватног карактера.

Оријентални институт у Сарајево — Acta turcica br. 3165/14. На полеђини стоји на турском: „Нije потребно да се извиђа“.

18

8 фебруара 1866

Чланови Православне црквене општине у Бихаћу: Јово Михајловић, Илија Ђорђевић, Стево Стричевић, Лука Калаба, Михаило Николић и Спасоје Лакић преко Вучковића моле руског генералног конзула да од претеклих црквених хаљина и књига које је даровала Русија православним црквама боканским, обдари и бихаћку цркву, јер нема оскудније цркве у Босни.

Оријентални институт у Сарајево — Acta turcica br. 3165/34. На полеђини стоји на турском: „Нije потребно да се извиђа“.

19

8 марта 1868

Прокопије, архиепископ и митрополит херцеговачки, јавља Вучковићу да је неки дан примио писмо од његовог стричевића. У писму је било друго писмо за Вучковића које му шаље. Прокопију се чини да тај стричевић док је жив, неће изићи из Крушевица. Шаље Вучковићу архијерејски благослов и жели му да поживи много година.

Оријентални институт у Сарајево — Acta turcica br. 3165/11. Писмо је адресирано: Његову Благородију и Много уважаемом Господину **Гавру Вучковићу у Сараеву**. На истој страни стоји на турском: „Испитаће се. Испитано усмено. Нема разлога да се прогони.“

20

13 децембра 1869

Филип протопресвитер³⁰⁾ пише Вучковићу у Сарајево. Будући да је слаб, шаље свога брата Василија и моли Вучковића да му буде при руци. Из писма се види да је Вучковић испросио дарове „за толико црква“ и да је израдио да дођу дарови и за приточку цркву, али да је потребно и за цркву у Језеру.

Оријентални институт у Сарајево — Acta turcica бр. 3165/21. Писмо је адресирано: У Сарајево Господину Гаври вучковићу. На истој страни гдје је адреса стоји на турском: „Није потребно да се извиђа.“

21

4 јануара 1870

Ђорђо Н. Куковић из Брода, поред осталог, јавља Вучковићу имена претплатника на неку књигу: Ђорђо Мушицки, ц. к. директор, затим трговци: Стеван Богдановић, Данило Н. Димовић, Ђорђо Н. Куковић, Александар Радусављевић, у Мостару Јован Пауновић, казанџија и у Прагу Димовић, ученик у III трговачкој школи.

Оријентални институт у Сарајево — Acta turcica бр. 3165/52. Писмо је адресирано: Господару Гавро Вучковић у Сарајево. На полеђини стоји на турском: „Виђено. Бр. 5, 17 зулхидета 1286.“

22

21 фебруара 1873

Гавро Вучковић из Земуна обраћа се некој утицајној личности³¹⁾ молбом да му изради опрост да може као слободан човјек живјети гдје хоће. Не зна зашто је био затворен и прогнат, али зна да је много препатио. Као претставник босанског православног народа вршио је своју дужност вјерно и поштено. Зато је био одликован орденом мецидије и царским бератом. Износи разлог због кога је повратио орден и берат.

Ваша Преузвишеност Милостиви Господару!

и. и. и.

Ево четврта година насталаје, како сам био затворен у Сарајево и од праћен чак далеко у Шамски Вилајет у Акру на заточеније, од кле сам се спасо са бјегством, и дођем у Србију, ће сам нама имо и плату мјесечну, док је нијесам сасвим оставио, и ево сад живим у Земуну Аустријској Царевини.

За што сам био затворен и прогнат, то богами ниданас неznam, само то знам да сам доста препатио, из губио, и осто без ништа!? да све пореду описујем било би од већ дуго, ато нијесам никада заслужио, па ни у сну мого помислити.

Ја сам служио Високу Власт, и сав Босански православни Народ као преставник његов, вјерно и поштено без промјене 10 и више година, и ја сам сам дао оставку.

И зату моју вјерност обдарен сам био са нишаном међе-диом и бератом украшеним Царским, на које мене преморала неправда и велика увреда од сафет паше, а и још било је под баркача, те сам повратио нишан и берат из Биограда у Цариград, да сам погрешно као чојек у љутини, то признајем, али колика даје моја погрешка много је виша Царска и Ваша милост.

Ако што сумњате о мени да Вам лацкам, а Ви слободно питајте ако оћете свег Босанског Народа без разлике вјеро закона, сву Г. Г. консуле од веле сила кои станују ту. Косам и какав сам чојек, паћете чути, дали сам заслужио затвор и про-гоњство, а слободно питајте и све служитеље т. ј. чиновнике цивилне и војене царске, кои ме познају.

Зато Господару обраћам се са овим покорном молбом ве-ликој доброты и милости Вашој, да ми изградите опроштење, и још какву накнаду да могу ће оћу живити, да сам слободан, будући сам на правди страдао.

Снајвишим почитанијем и надједдим остајем очекујући повољна гласа

Ваше Преузвишености!

У Земуну 21 фебруара 1873. слуга јесам Гавро Вучковић

Оријентални институт у Сарајеву—Acta turcica бр. 3165/43.

23

Без датума

Свет. Протић Гаври Вучковићу. Садржај је приватног ка-рактера, без значаја.

Оријентални институт у Сарајеву—Acta turcica бр. 3165/36. На полеђини стоји на турском: „Није потребно да се извиђа јер нема никаквог садржаја.“

24

Без датума

Вучковићева сестра и сестрић Перо Ковачевић пишу му у Сарајево. Писмо је приватног карактера, без значаја.

Оријентални институт у Сарајеву—Acta turcica бр. 3165/17.

БИЈЕШКЕ

¹⁾ Поповић, „Аграрно питање у Босни и турски нереди за време ре-формног режима Абдул-Мецида (1839—1861), Београд, 1949, 286—287.

²⁾ »Narodne novine« бр. 199 од 31 августа 1865 и бр. 241 од 20 октобра 1865. Те године Вучковић је путовао у Беч преко Карловца. Дописник

»Narodnih novina« из Карловца у бр. 199 каже за Гавру да »znade knjigu, pametno razgovara, i čisto je obučen po niemački . . . Kao da je njegov poso kod Osman paše, da putuje po narodu na sve strane, jer on znade za mnoga mesta i odlične ljude na sve krajeve i onamo i ovamo« . . .

3) „Застава“ бр. 45 од 13 априла 1869 и бр. 38 од 1 априла 1870.

4) У једном допису из Бихаћа од 14 октобра 1865, објављеном у »Narodnim novinama« бр. 241 од 20 октобра 1865, Вучковић се, поред осталог, ставља у одбрану Стаке Скендерове, коју су нападали да одржава везе с Турцима.

5) Календар Просвета за годину 1941, Сарајево, 1940, 94—100.

6) Поповић, о. с., 312.

7) Ђоровић, Мостар и његова српска православна општина, Београд, 1933, 71.

8) Чубриловић, Босански устанак 1875—1878, Београд, 1930, 22.

9) Преметачину и хапшење забиљежила је и „Застава“ у бр. 28 од 8 марта 1870. Дописник „Стојан Унић“ пише: „У Сарајеву је праметан стан Вучковића и уапшена су сва писмена која нађоше. Вучковића самог уапсише у Бишћу, камо је послом отишао. Сумљам да су код Вучковића наћи могли папира који би иког компромитирати могли“.

10) Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 2445/2 и 2445/3.

11) Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 2445/2.

12) Календар Просвета за годину 1941, 95—96. Његово бјекство, о коме пише и фра Грга Мартић, регистровано је и у неким документима који се налазе у Оријенталном институту у Сарајеву (Acta turcica бр. 2445/1, 2445/4, 2952/2, 2952/4). „Застава“ бр. 106 од 10 септембра 1871, која је такође јавила о његовом бјекству, каже да је Гавру српска влада „својски примила“.

13) Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 2952/1.

14) Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 2952/2.

15) Оријентални институт у Сарајеву — Acta turcica бр. 2952/4.

16) Календар Просвета за годину 1941, 100.

17) Ibidem, 96.

18) Штампано у Земуну 1866 у Сопроновој штампарији.

19) Двије свеске штампане у Новом Саду 1872. Од треће је Петар Кочић објавио у бањалучком „Развитку“ 1910 само два фрагмента: „Црно путовање у Цариград“ и „Долазак и пребивање у Бејруту“.

20) Календар Просвета за годину 1941, 97.

21) Ibidem, 98.

22) Ibidem, 99.

22) а) У сарајевском »Životu«, св. 22 — 23, 1954, 617 — 619, објавио само два писма и то Јоаникија Памучине од 3 јула 1860 и Гавре Вучковића од 21 фебруара 1873.

23) Два пута написано.

24) Изостављен глагол.

25) То је, по свој прилици, руски конзул Шуљепников.

26) Треба: француског.

27) У манастиру Житомислићу.

28) Дава (арапски) = тужба.

29) Два пута написано.

30) Из писма се може закључити да је Филип био прота у Притоци, јер на једном мјесту каже да ће „доћи у нашу притоћку церкву дарови“.

31) Не види се коме је упућено писмо.

ZUSAMMENFASSUNG

Aus Gavro Vučkovićs Briefwechsel

Gavro Vučković zählt zu den interessantesten politischen Persönlichkeiten der bosnischen Serben vor dem Ende der Türkenherrschaft in Bosnien

und der Herzegowina. Er übte das Amt eines Vertreters der bosnischen Serben beim Patriarchat in Konstantinopel aus und vertrat entschlossen die Interessen seines Volkes gegenüber den Übergriffen griechischer Bischöfe in Bosnien. Durch seinen Einfluss beim bosnischen Wali Scherif Osman Pascha rettete er viele Leute. Als in den sechziger Jahren des XIX. Jahrhunderts die nationale Propaganda aus Serbien sich stark in Bosnien und der Herzegowina ausbreitete, trat auch Vučković als Vertrauensmann der serbischen Regierung an den Tag, weshalb er verhaftet und auf 15 Jahre Verbannung verurteilt wurde. Es gelang ihm zu fliehen und fing in Belgrad eine publizistische Tätigkeit gegen die Türken und andere seine Gegner an. Seine Arbeit gefiel nicht immer den serbischen Behörden, weshalb er Gegenstand diplomatischen Briefwechsels wurde und öfters aus Belgrad ausgewiesen wurde. Seine letzten Lebensjahre verbrachte er am Werk zur Befreiung seiner Heimat, indem er in Belgrad mit bosnisch-herzegowinischen Emigranten den Aufstand in der Bosnischen Krajina gegen die Türken vorbereitete. Das Ende des Aufstandes erlebte er nicht mehr; er starb im Jahre 1876.

Seine Schriften, darunter die wichtigsten »Riječ krajišnička« und »Robstvo u slobodi ili ogledalo pravde u Bosni«, sind meistens mit Polemiken erfüllt.

Vučković hatte einen grossen Bekanntenkreis und Leute, die bei ihm Hilfe suchten. Er stand mit ihnen in Verbindung und regem Briefwechsel. Ein Teil desselben befindet sich im Orientalischen Institut in Sarajevo. In dieser Arbeit veröffentlicht der Autor chronologisch 24 Briefe und zwar im Ganzen oder Auszügen, von denen einige unwichtige nur registriert sind. Die meisten Briefe (23) sind an Vučković gerichtet, während nur einer von ihm selbst stammt. 21 sind in cyrillischer, 3 aber in Lateinschrift abgefasst. Briefe, die in dieser Arbeit veröffentlicht sind, können als Beitrag zur Biographie Vučkovićs, wie auch als Quellenangaben zur bosnisch-herzegowinischen Geschichte des XIX. Jahrhunderts ausgemerzt werden.

D-r Hajrudin Čurić